

การศึกษาผลงานจิตรกรรมฝาผนังในวิหารวัดม่วง อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี STUDY OF MURAL PAINTINGS IN VIHARA WAT MAUNG INBURI DISTRICT SINGBURI PROVINCE

จตุรัส อนุกุล

Chutirach Anukool

Received: February 21, 2022

Revised: May 15, 2022

Accepted: June 10, 2022

บทคัดย่อ

การศึกษาผลงานจิตรกรรมฝาผนังในวิหารวัดม่วง อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมฝาผนังของวัดม่วง ในประเด็นเรื่องราว ความเชื่อ การจัดวางภาพ ตำแหน่งของภาพและปรากฏการณ์ร่วมสมัยในงานจิตรกรรม ผลการวิจัยพบว่า วิหารวัดม่วงสร้างในราวรัชกาลที่ 3 และจิตรกรรมอาจสร้างขึ้นในราวสมัยรัชกาลที่ 4 หรือรัชกาลที่ 5 จิตรกรใช้เทคนิคการวาดภาพแบบจิตรกรรมไทยพื้นบ้านมีอิทธิพลของศิลปะล้านช้าง ผสมผสานกับรูปแบบศิลปะจีน มีจุดเด่นที่มีสีฟ้าเป็นสีหลักของการเขียนภาพ เป็นเรื่องราวพุทธประวัติ การปลงอสุภะ มีการสอดแทรกเรื่องราวชีวิตความศรัทธาของชาวบ้านในสมัยนั้น เช่นการเดินทางไปนมัสการรอยพระพุทธรูปที่สระบุรี เป็นต้น ประเด็นเกี่ยวกับเรื่องราว ความเชื่อ ของภาพจิตรกรรมยังเป็นความเชื่อแบบดั้งเดิมของพุทธศาสนา เป็นเรื่องราวพุทธประวัติ ซึ่งจิตรกรที่วาดมีการนำเสนอรายละเอียดต่าง ๆ ในพุทธประวัติตอนทรงผนวช ตรัสรู้และปรินิพพาน การจัดวางภาพและตำแหน่งของภาพ ไม่เป็นไปตามขนบธรรมเนียมเดิม ผนังด้านหลังพระประธานเขียนภาพมารผจญ ผนังขวามือพระประธานเขียนภาพตอนเสด็จออกผนวช นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส ภาพตรัสรู้ ผนังด้านหน้าตรงข้ามพระประธานวาดภาพโปรดพระมารดาบนสวรรค์ เสด็จกลับจากดาวดึงส์ ภาพนรกภูมิ ผนังซ้ายมือพระประธานเขียนภาพเสวยพระกระยาหารมื้อสุดท้าย เสด็จดับขันธปรินิพพาน งานถวายเพลิงพระบรมศพ ภาพแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ ปรากฏการณ์ร่วมสมัยในงานจิตรกรรมฝาผนัง ได้แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตร่วมสมัยของคนในช่วงเวลานั้น เช่น ภาพอาคารสมัยใหม่ในรัชกาลที่ 4 ภาพซุ้มประตูพระบรมมหาราชวัง ภาพวิถีชีวิต ภาพบอนไซไม้ตัด ภาพโคมไฟสมัยใหม่

ข้อเสนอแนะควรทำการศึกษาภาพจิตรกรรมในวัดแหล่งอื่นที่มีอายุหรือการสร้างในสมัยเดียวกันเพื่อเปรียบเทียบรูปแบบ แนวคิด วิธีการนำเสนอ เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์หรือความแตกต่าง หรือหากต้องการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ ควรทำการศึกษาผลงานจิตรกรรมฝาผนังภายในจังหวัดสิงห์บุรีที่มีคุณค่าและกำลังจะสูญหายไปที่ปรากฏอีกหลายแห่ง

คำสำคัญ : จิตรกรรมฝาผนัง วิหารวัดม่วง อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

Abstract

The purpose of this study was to investigate and analyze the mural paintings in Vihara Wat Muang, Inburi District, Singburi Province by focusing on stories, beliefs, picture placement and position and contemporary phenomena in paintings.

The results of this research indicated as follows:

Vihara Wat Muang was built around the era of King Rama III and the paintings may be painted around the reign of King Rama IV or King Rama V. The painter used a traditional Thai painting technique with influences from Lan Xang art blended in with Chinese art form. There were distinctive points of blue being the main color of the painting. The paintings described a story of Buddhism, the history of the ablation, there was an interpolation of life and faith of villagers at the time, for example, traveling to worship the Buddha's footprint in Saraburi.

1. Issues regarding the beliefs of the paintings were still traditional Buddhist beliefs. It is a Buddhist story in which the painters who painted were presented in various details in the history of Enlightenment and Nirvana of the Buddha.

2. Picture placement and position were not according to the original custom, the right wall behind the main Buddha was painted with the image of Maravijaya as the Buddha was entering the Buddhist priesthood and Mrs. Suchada presented the image of the enlightenment. The front wall opposite the Buddha image, a painting of the Heavenly Mother returning from Daowadueng, image of Hell. Left wall had the painting of a Buddha image at the Last Supper, entering the Nirvana Cremation ceremony, and a painting of Buddha's relics.

3. Contemporary spectacle in murals showed the contemporary way of life of the people during that time. For example, pictures of modern buildings in King Rama IV, arches of the Grand Palace, lifestyle pictures, bonsai paintings, and modern lamp pictures.

The suggestions of this study include that paintings of other temples of the same period or construction should be studied in order to compare the form, concept, and method of presentation to see a relationship or a difference or whether to study for conservation. There should be a study of the valuable and dying murals within Singburi Province that have appeared in many places.

Keywords: Mural paintings, Vihara Wat Muang, Inburi District, Singburi Province

บทนำ

จิตรกรรมฝาผนังเป็นผลงานศิลปะที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีการดำเนินชีวิต คติความเชื่อ รวมถึงคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ที่แสดงถึงความเจริญของคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ดังนั้น จิตรกรรมฝาผนังจึงเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาที่ผ่านมา จิตรกรรมฝาผนังของไทย เป็นศิลปะที่มีความประณีตสวยงาม แสดงถึงความรู้สึก สะท้อนวิถีชีวิตและความเป็นไทย ที่มีความอ่อนโยน

ละมุนละไม มีการสร้างสรรค์สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนกลายเป็นศิลปะประจำชาติ ที่มีลักษณะและรูปแบบเฉพาะตน นิยมเขียนบนฝาผนังภายในอาคารที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาและอาคารที่เกี่ยวกับบุคคลชั้นสูง เช่น โบสถ์ วิหาร พระที่นั่ง วัง โดยเขียนด้วยสีฝุ่น ตามกรรมวิธีของช่างเขียนไทยโบราณ เนื้อหาที่เขียนมักเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับ พุทธประวัติ ทศชาติชาดก ไตรภูมิ วรรณคดีและชีวิตไทย พงศาวดารต่าง ๆ ลักษณะจิตรกรรมไทยแบบประเพณีเป็นศิลปะ แบบอุดมคติ ผนวกเข้ากับ เรื่องราวที่กึ่งลึกลับมหัศจรรย์ ซึ่งคล้ายกับงาน จิตรกรรมในประเทศแถบตะวันออกหลาย ๆ ประเทศ เช่น อินเดีย ศรีลังกา จีนและญี่ปุ่น เป็นต้น เป็นภาพที่ระบายสีแบนเรียบ ด้วยสีค่อนข้างสดใส และมีการตัดเส้นเป็นภาพ 2 มิติ ให้ความรู้สึก เพียงด้านกว้างและยาว ไม่มีความลึก ไม่มีการใช้แสงและเงามาประกอบ จิตรกรรมไทยแบบประเพณีมีลักษณะพิเศษในการ จัดวางภาพแบบเล่าเรื่องเป็นตอน ๆ ตามผนังช่องหน้าต่าง โดยรอบโบสถ์ วิหาร และผนังด้าน หน้าและหลังพระประธาน ภาพจิตรกรรมไทยมีการใช้สีแตกต่างกันออกไปตามยุคสมัย ทั้งเอกรงค์ และพหุรงค์ โดยเฉพาะการใช้สีหลาย ๆ สีแบบพหุ รงค์นิยมมากในสมัยรัตนโกสินทร์ เพราะได้สีจากต่างประเทศที่เข้ามาติดต่อค้าขายด้วย ทำให้ภาพจิตรกรรมไทยมีความ สวยงามและสีสันที่หลากหลายมากขึ้น (จิตรกรรมไทย, 2563)

วัดม่วง ตั้งอยู่ตำบลอินทร์บุรี อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี สันนิษฐานว่าวัดเก่าแก่แห่งนี้น่าจะสร้างเป็นวัดแรก ของอำเภออินทร์บุรีและตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาในอดีต มีบุคคลสำคัญมาเยี่ยมเยือนวัดม่วงอยู่เสมอ นับตั้งแต่พระมหา กษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ สมเด็จพระสังฆราชผู้นำประเทศ ผู้นำเหล่าทัพฯ ฯลฯ ซึ่งส่งผลให้วัดม่วงนั้นเป็นวัดคู่บ้าน คู่เมืองของอำเภออินทร์บุรี ภายในวัด เต็มไปด้วยสิ่งที่น่าสนใจมากมาย เช่นเจดีย์ อุโบสถ

หอสวดมนต์ โดยเฉพาะวิหารเก่าแก่ซึ่งเป็นอาคารปูนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หน้าบันประดับด้วยภาพพระเครื่องถ้วยต่าง ๆ วิหาร แห่งนี้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัยที่มีพุทธลักษณะงดงาม ทั้งยังมีจิตรกรรมฝาผนังเขียนด้วยสีฝุ่น ฝีมือช่างพื้น บ้านซึ่งคาดว่าน่าจะเขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 เล่าเรื่องราวพุทธประวัติตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมโบราณ ส่วน เจดีย์นั้นเป็นแบบสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองที่มีเกล็ดลือกันว่าเป็นที่บรรจุอัฐิ วัดมุงมกล ของมีค่า ซึ่งชาวบ้านเชื่อกันว่าสร้าง ขึ้นเพื่อล้างบาป นอกจากนี้วัดม่วงยังมีชื่อเสียงในเรื่องการปลูกเสกวัตถุมงคล โดยหลวงพ่อบุญ พระครูอินทพินิจจารย์ อดีต เจ้าอาวาส ผู้เพียบพร้อมด้วยศีลาจารวัตรและเชี่ยวชาญด้านไสยเวททุกแขนง (วัดม่วง, 2563) จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า งานจิตรกรรมภายในวิหารวัดม่วงมีการนำเสนอเรื่องราวที่เป็นลักษณะร่วมสมัยผสมผสานไทย ล้านช้างและจีน มีลักษณะ เฉพาะตนแตกต่างไปจากการเขียนภาพแบบประเพณีนิยมที่เคยทำกันมาและบางส่วนมีสภาพชำรุดเสียหายจากความชื้น

ดังนั้นในการศึกษารั้วนี้เป็นการศึกษาผลงานจิตรกรรมฝาผนังภายในพระวิหารวัดม่วงเพื่อการอนุรักษ์และเผย แพร่จิตรกรรมฝาผนังวัดม่วงปัจจุบันอยู่ในสภาพทรุดโทรมเนื่องจากความเก่าของพระอุโบสถและเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. 2554 ทำให้ภาพจิตรกรรมชำรุดเสียหาย และยังไม่มีการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลมาก่อน หากไม่ทำการ ศึกษาวิจัยรวบรวมความรู้เหล่านี้ไว้ภายในภาพจิตรกรรมอาจลบเลือนสูญหายไปหมด ซึ่งในการศึกษาเบื้องต้นพบว่าเป็น งานจิตรกรรมแบบร่วมสมัยที่มีรูปแบบ วิธีการ เรื่องราว ลวดลายแตกต่างจากจิตรกรรมไทยประเพณีดั้งเดิม ดังนั้นควรที่ จะได้ศึกษาวิจัย จิตรกรรมฝาผนังวัดม่วง เพื่อองค์ความรู้ดังกล่าวจะดำรงอยู่หากจะต้องบูรณะภายในอนาคต และจะทำให้ ประชาชนทั่วไปรู้จักกันอย่างแพร่หลายมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเนื้อหาเรื่องราวของจิตรกรรมฝาผนังในวิหารวัดม่วง อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี
2. เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังในวิหารวัดม่วง อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประเด็นที่ศึกษา

ศึกษาวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมฝาผนังของวัดม่วง ในประเด็น

1.1 เรื่องราว ความเชื่อ จากจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏ

1.2 การจัดวางภาพ และตำแหน่งของภาพ

1.3 ปรากฏการณ์ร่วมสมัยในงานจิตรกรรมฝาผนัง

2. ประเด็นการอนุรักษ์และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังในวิหารวัดม่วง

2.1 นำข้อมูลที่ได้ไปเผยแพร่ทั้งรูปแบบฐานข้อมูลออนไลน์และสื่อสิ่งพิมพ์

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กลุ่มประชากรคือภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีจำนวนมากทั้ง 4 ด้าน ภายในวิหารวัดม่วง และจิตรกรรมบริเวณด้านหน้าวิหาร

4. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดม่วง

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ องค์ความรู้ด้านเรื่องราว ความเชื่อ จากจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏ

การจัดวางภาพ ตำแหน่งของภาพและปรากฏการณ์ร่วมสมัยในงานจิตรกรรมฝาผนัง โดยใช้แนวคิดทฤษฎีของงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี และแนวคิดจิตรกรรมไทยร่วมสมัยของชรัอินโข่ง มาเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. แหล่งข้อมูล

วิหารวัดม่วง อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสำรวจ การสังเกตและสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 เก็บข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการศึกษาค้นคว้า รวบรวมจากแหล่งต่าง ๆ เช่น สำนักวิทยบริการ อินเทอร์เน็ตและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้

3.2 เก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสำรวจ บันทึกภาพนิ่งด้วยกล้องดิจิทัล

3.3 เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และการสังเกตโดยสัมภาษณ์ประชาชนชาวบ้านหรือพระในวัดม่วง

4. สถานที่ในการเก็บข้อมูล

ภาคสนามลงพื้นที่เก็บข้อมูลในวิหารวัดม่วง อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

5. การจัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลจึงดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยสรุปข้อมูลจากข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม

ผลการวิจัย

วัดนี้เป็นวัดที่สำคัญมาแต่ในอดีตเนื่องจากมีเจ้านายหลายพระองค์เคยเสด็จมาที่นี่ สิ่งสำคัญภายในวัดประกอบด้วย เจดีย์ทรงย่อมุมไม้สิบสองศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และอุโบสถที่หน้าบันมีพระปรมาภิไธยย่อ สก. ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และวิหารซึ่งด้านในแสดงภาพจิตรกรรมฝาผนังศิลปะต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ในวิหารทั้ง 4 ด้าน มีภาพจิตรกรรมสีฝุ่นวาดบนพื้นปูนที่มีลักษณะปรากฏว่าอาจมีการเขียนทับซ้อนกันไม่น้อยกว่าสองครั้ง เป็นภาพฝีมือพื้นฐานแบบชาวบ้าน เขียนเล่าเรื่องราวพุทธประวัติ การปลงซากอสุภกรรมฐานของพระภิกษุ ภาพเล่าเรื่องพระมาลัยสูตร การได้รับทุกข์เวทนาของสัตว์นรกในนรกภูมิ การเดินทางไปมนัสการรอยพระพุทธรูป รูปเทวดา รูปดอกบัว (พระครูโสภิต บุญญาคม. 2563. สัมภาษณ์)

วิหารวัดม่วงเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนที่ปรากฏร่องรอยหลักฐานว่าสร้างในราชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2365 ตั้งอยู่ระหว่างอุโบสถกับกุฏิซึ่งเป็นอาคารปูนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีขนาดไม่ใหญ่มากนัก กว้างประมาณ 5 เมตร ยาว 10 เมตร มีหน้าต่างด้านข้าง ข้างละ 2 บาน มีประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออกทางเดียว ด้านหลังเป็นผนังทึบ หน้าบันประดับด้วยภาพแกะสลักอย่างต่าง ๆ ตามแบบสมัยนิยมในรัชกาลที่ 3 มีผลงานจิตรกรรมที่อาจสร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหรือ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จิตรกรใช้เทคนิคการวาดภาพแบบไทยประเพณี ผสมผสานกับคตินิยมแบบจีนในบางส่วนของภาพ เป็นเรื่องราวพุทธประวัติที่มีรูปแบบไม่เป็นไปตามขนบธรรมเนียมนิยมที่เคยสืบทอดกันมา

1. ประเด็นเกี่ยวกับเรื่องราว ความเชื่อ ของภาพจิตรกรรม

ภาพจิตรกรรมที่พบภายในวิหารของวัดม่วง ทั้งหมดยังเป็นการเชื่อแบบดั้งเดิมของพุทธศาสนา เป็นเรื่องราวพุทธประวัติ โดยเริ่มเนื้อหาเรื่องราวแรกที่ ผนังด้านหลังพระประธานเขียนภาพมารผจญ ด้านตรงข้ามพระประธานเขียนภาพเสด็จกลับจากดาวดึงส์ ภาพผนังข้างด้านล่างทั้งสองด้านเขียนภาพภิกษุปลงอสุภ บริเวณคอสองทั้งสองด้านเขียนพุทธประวัติ ผนังสกัดซ้ายเขียนรูปทรงออกผนวช ปลงพระเกศา ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา

นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส ตอนปางปาลิไลยก์และตอนตรัสรู้ ผนังสกัดขวาเขียนภาพการเอาชนะกิเลสจากลูกสาวพญามาร 3 คน ภาพการฉันกระยาหารมื้อสุดท้าย การเสด็จดับขันธปรินิพพาน งานถวายเพลิงพระศพ ด้านบนเพดานเขียนภาพดาวเดือนโดยใช้ดอกบัวเป็นสื่อกลาง และเขียนลวดลายกรอบโดยใช้ลายประแจจีนเป็นศิลปะที่คลี่คลายมาจากเมฆของศิลปะจีน บริเวณประตูและหน้าต่างเขียนภาพทวารบาลเป็นยักษ์ถือกระบองและเทวดาถือพระขรรค์ ที่มีความอ่อนช้อยงดงามมากผู้วิจัยสันนิษฐานว่าการเขียนภาพจิตรกรรมในวิหารนี้น้อยน้อยมีช่างเขียน 2 คน คือช่างในราชสำนักหรือช่างในเมืองรับผิดชอบการเขียนทวารบาลและช่างพื้นบ้านอาจเป็นช่างชาวลาว รับผิดชอบการเขียนพุทธประวัติ ลักษณะพิเศษอีกอย่างหนึ่งของงานจิตรกรรมในวิหารนี้คือการลงชื่อผู้มีจิตศรัทธาบริจาคไว้ได้ภาพทุกภาพ มีการเขียนชื่อแทรกไว้เช่น นายคำดีหัว แมริตเป็นผู้สร้าง หรือ พระนอนองค์นี้ นายสวสสร้างไว้ในพระศาสนา เป็นต้น จึงทำให้เห็นว่าการสร้างงานจิตรกรรมนี้ไม่ได้สร้างเสร็จในคราวเดียว ไม่มีการวางแผนและรูปแบบในการวาดที่ตายตัว คือเมื่อมีผู้มีจิตศรัทธาอยากวาดภาพพุทธประวัติตอนใด จิตรกรจะวาดตามคำขอและไม่ได้วางกรอบหรือเรียงลำดับพุทธประวัติอย่างที่เคยทำกันมา ในอดีตนั้นการวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังมักไม่นิยมเขียนชื่อจิตรกรหรือผู้ที่บริจาคลงไปในภาพเนื่องจากการวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังนั้นถือว่าเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ไม่ต้องจารึกชื่อแต่อย่างใด นอกจากนั้นเหนือซุ้มประตูและหน้าต่างทุกบาน จะมีซุ้มจระนิมข้างในวาดพระพุทธรูปเจ้าประดิษฐานพร้อมอัครสาวก ที่ไม่ค่อยพบในวิหารโดยทั่วไป นอกจากนั้นยังมีงานจิตรกรรมด้านนอกวิหารอีกสองแห่ง คือ

1) บริเวณด้านหน้าประตูทางเข้า แบ่งเป็น2ตอน ข้างบนเป็นพระเจดีย์จุฬามณี ด้านล่างเขียนเป็นภาพพระมาลัยโปรดสัตว์นรก

2) ด้านตรงข้ามประตูทางเข้า เขียนเป็นภาพการเดินทางไปกราบนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทจังหวัดสระบุรี แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามที่สืบทอดกันมาแต่อดีต สะท้อนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในอดีตเช่นการเดินทาง การแต่งกาย พาหนะ อาวุธ ที่พักอาศัย การศรัทธาในพุทธศาสนาที่จะต้องเดินทางไปนมัสการพระพุทธเจ้าด้วยตนเอง

2. การจัดวางภาพและตำแหน่งของภาพ

คติความเชื่อดั้งเดิมตั้งแต่ในสมัยอยุธยาตอนปลายและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นภายในพระอุโบสถจะมีการจัดวางภาพอย่างมีระเบียบแบบแผนดังนี้ ภาพผนังสกัดหน้าหรือภาพตรงข้ามกับพระประธานจะนิยมเขียนภาพผจญมาร อันความหมายถึงการต่อสู้กับกิเลสภายในตนเอง การเอาชนะจิตใจของตนเอง ภาพผนังสกัดหลังหรือด้านหลังพระประธาน นิยมเขียนภาพไตรภูมิจักรวาล อันหมายถึงพระพุทธเจ้าหันหลังให้กับโลกและจักรวาลไม่กลับมาเกิดอีก ภาพผนังสกัดข้างบริเวณคอสอง นิยมเขียนภาพเทพชุมนุม หมายถึงพระพุทธเจ้าเป็นครูของเหล่าเทวดาที่ต่างมาฟังธรรมของพระพุทธเจ้า ภาพบริเวณผนังสกัดข้างด้านล่างนิยมเขียนภาพพุทธประวัติหรือทศชาติชาดก อันหมายถึงการบำเพ็ญเพียรของพระพุทธเจ้าในด้านทาน ศีล ภาวนาให้เต็มครบทุกบารมี

ภาพจิตรกรรมในวิหารวัดม่วงมีการจัดวางภาพที่แตกต่างดังนี้ ผนังด้านหลังพระพุทธรูปประธานเขียนภาพผจญมาร ด้านตรงข้ามพระประธานเขียนภาพเสด็จกลับจากดาวดึงส์ ภาพผนังข้างด้านล่างทั้งสองด้านเขียนภาพภิกษุปลงอสุภ บริเวณคอสองทั้งสองด้านเขียนพุทธประวัติ ผนังสกัดซ้ายเขียนรูปทรงออกผนวช ปลงพระเกศา ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา นางสุชาดา ถวายข้าวมธุปายาส ตอนปางปาลิไลยก์ และ ตอนตรัสรู้ ผนังสกัดขวาเขียนภาพการเอาชนะกิเลสจากลูกสาวพญามาร 3 คน ภาพการฉนกระยาหารม้อสุทท้าย การเสด็จดับขันธปรินิพพาน งานถวายเพลิงพระศพ

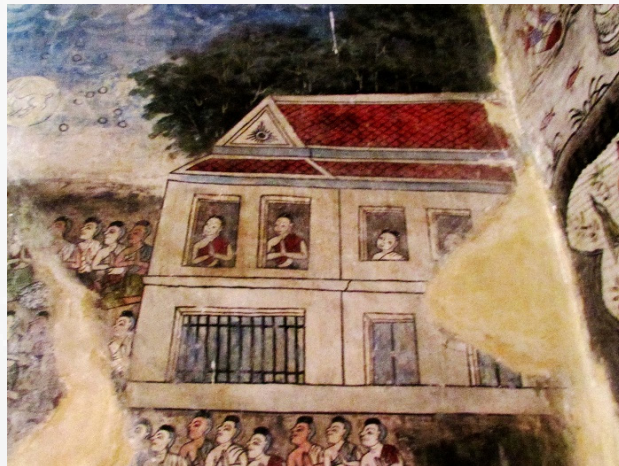
ภาพที่ 1 ซ้ายในอดีตด้านหลังพระประธานจะเป็นจักรวาลหรือรูปไตรภูมิ เปรียบเทียบภาพด้านหลังพระพุทธรูปประธานในวิหารเขียนภาพผจญมาร

ภาพที่ 2 ซ้ายในอดีตภาพตรงข้ามพระประธานเขียนภาพमारผจญ เปรียบเทียบภาพในวิหารเขียนภาพโปรตพระมารดาบนสวรรค์และเสด็จกลับจากดาวดึงส์

3. ปรากฏการณ์ร่วมสมัยในงานจิตรกรรมฝาผนัง

ภาพจิตรกรรมในวิหารวัดม่วงได้แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตร่วมสมัยของคนในเมืองและชนบทได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็น วิถีชีวิตวัฒนธรรม ความเชื่อ อาคาร ข้าวของเครื่องใช้ที่ทันสมัย ที่มีเฉพาะในเมืองหลวงเท่านั้น เช่น อาคารหมู่พระประเทียบ โคมไฟ บอนไซไม้ตัด

ภาพที่ 3 ภาพอาคารหมู่พระประเทียบในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่ปรากฏในงานจิตรกรรม

ภาพที่ 4 ภาพทิมดาบ หอระฆังวัดสุวรรณดารารามในสมัยรัชกาลที่ 4 และภาพทิมดาบในงานจิตรกรรม

ภาพที่ 5 ภาพซุ้มประตูวัดพระเชตุพนและภาพซุ้มประตูในงานจิตรกรรม

ภาพที่ 6 ภาพโคมแขวนและโคมไฟสมัยใหม่

ภาพที่ 7 ภาพต้นไม้ตัด หรือบอนไซตกแต่งพระราชวัง

2. ประเด็นการอนุรักษ์และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังในวิหารวัดม่วง

เมื่อทำการศึกษาวิจัยและสรุปองค์ความรู้ต่างๆเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังแล้ว ได้จัดทำเป็นฐานข้อมูลในรูปแบบ e-book และสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือและแผ่นพับ เพื่อเผยแพร่กับประชาชนผู้ที่สนใจ

ภาพที่ 8 หนังสือจิตรกรรมฝาผนังวัดม่วงที่ตีพิมพ์เผยแพร่

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาภาพจิตรกรรมฝาผนังในวิหารวัดม่วง ประเด็นเนื้อหาเรื่องราวของจิตรกรรมฝาผนัง พบว่างานจิตรกรรมสร้างขึ้น ในราวสมัยรัชกาลที่ 4 หรือรัชกาลที่ 5 นับได้ว่าเป็นช่วงที่กำลังมีการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยเทียบเท่าตะวันตกดังนั้นจึงส่งผลต่องานจิตรกรรมด้วยเช่นกัน ดังที่ปรากฏในงานจิตรกรรมของวัดม่วงว่าเป็นงานจิตรกรรมที่มีลักษณะร่วมสมัย มีการนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวการจติดวงภาพที่ไม่เน้นการเขียนแบบขนบประเพณีดั้งเดิมที่เคยทำมา เช่น ไม่เขียนเรื่องไตรภูมิจักรวาลเนื่องจากสังคมไทยในยุคนี้ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกทั้งความคิดความเชื่อจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ทำให้ความเชื่อแบบไทยลดน้อยลง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิไลรัตน์ ยังรอด (2540) ที่ทำวิจัยเรื่องการศึกษาภาพภูมิจักรวาลจากภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในเขตกรุงเทพมหานคร งานวิจัยนี้ได้ศึกษาความหมายและสาเหตุของการเสื่อมความนิยมในการเขียนภาพจักรวาลหรือไตรภูมิ ผลการศึกษาพบว่าการเขียนภาพจักรวาลตามคติทางพุทธศาสนาในประเทศไทยเริ่มมีเขียนขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 23 โดยวาดร่วมกับภาพพุทธประวัติและทศชาติชาดก ซึ่งการวาดนั้นเกี่ยวข้องกับการแสดงความหมายของโลกและจักรวาล แต่การวาดภาพดังกล่าวเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เมื่ออิทธิพลความรู้แบบวิทยาศาสตร์ของตะวันตกแพร่เข้ามาในประเทศไทยสมัยรัชกาลที่ 4 แต่เดิมภาพจิตรกรรมมีหน้าที่รับใช้ศาสนา ต่อมาเริ่มเปลี่ยนแปลงโดยมีการสร้างความหมายใหม่ขึ้นแทน จากงานวิจัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่างานจิตรกรรมไทยได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดและวิธีการมาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 4 อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับไตรภูมิจักรวาลเสื่อมลง ดังปรากฏในผลงานจิตรกรรมฝาผนังวัดม่วงที่ไม่ปรากฏภาพไตรภูมิจักรวาลอยู่เลย

ส่วนเนื้อหาเรื่องราวที่จิตรกรนำมาใช้ในการวาดภาพในวิหารวัดม่วง จิตรกรสามารถผสมผสานรูปแบบ คือใช้เรื่องราวการนำเสนอเกี่ยวกับพุทธประวัติแบบดั้งเดิม ผสมผสานกับเรื่องราววิถีชีวิตพื้นบ้านและความทันสมัยในขณะนั้น เป็นปรากฏการณ์ร่วมสมัยในงานจิตรกรรม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ มั่นสวาส กุลวงศ์ (2539) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง ภาพสะท้อนสังคมไทยสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กรณีศึกษาภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดมัสยิดมิมาวาส จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่างานจิตรกรรมฝาผนังวัดมัสยิดมิมาวาส เป็นภาพที่เขียนสภาพชุมชนของกรุงเทพฯ การตั้งบ้านเรือนริมแม่น้ำ ภาพบรมมหาราชวัง ภาพตึกแบบฝรั่ง ภาพเรือกลไฟ ภาพประตูเมือง ภาพอาคารจีน และภาพผู้คนที่ย้ายมาในกรุงเทพฯ สมัยรัชกาลที่ 4 หลายกลุ่ม คือ พระมหากษัตริย์ ขุนนาง ชาวบ้าน ชาวต่างชาติ สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และอาชีพ จิตรกรรมฝาผนังวัดมัสยิดมิมาวาสได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจนมากที่สุด นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับข้อมูลของ กฤษฎา พินศรี (2540) ที่ทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์อิทธิพลศิลปะและวัฒนธรรมตะวันตกที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : กรณีศึกษาเฉพาะจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดโพธิ์นิมิตสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร พบว่ารูปแบบภาพวาดมีลักษณะไทยประยุกต์ตะวันตก มีการใช้หลักทัศนียภาพ รายละเอียดในภาพจิตรกรรมแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ทั้งทางด้านการแต่งกาย การคมนาคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้น่าจะเป็นผลมาจากการติดต่อสัมพันธ์และการยอมรับวัฒนธรรมแบบตะวันตกที่แพร่หลายเข้ามาอย่างมากในช่วงระยะเวลานั้น

จะเห็นได้ว่างานจิตรกรรมของวัดม่วงเป็นงานจิตรกรรมไทยแบบร่วมสมัย ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติผสมผสานปรากฏการณ์ร่วมสมัยในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ได้อย่างลงตัว มีความสอดคล้องกับจิตรกรรมไทยในหลายพื้นที่ของประเทศไทยที่อยู่ในยุคสมัยเดียวกัน

ประเด็นการอนุรักษ์และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังในวิหารวัดม่วง ผู้วิจัยได้ตีพิมพ์เผยแพร่ในรูปแบบหนังสือ แผ่นพับ และเผยแพร่ในรูปแบบออนไลน์รวมถึงนำหนังสือไปมอบให้กับเจ้าอาวาสวัดม่วงเพื่อให้เผยแพร่กับเยาวชนและคนในชุมชนท้องถิ่นที่จะช่วยกันอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ผลปรากฏว่าได้รับความพึงพอใจอย่างมากที่มีหน่วยงานภายนอกเห็นความสำคัญต่อผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่มีคุณค่าแห่งนี้

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย จิตรกรรมฝาผนังวัดม่วง ทำให้ทราบถึง เรื่องราว ความเชื่อ จากจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏ การจัดวางภาพ และปรากฏการณ์ร่วมสมัยในงานจิตรกรรมฝาผนัง แต่การศึกษารั้งนี้ เป็นเพียงการศึกษาวัดม่วงเพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากต้องการให้มีความเชื่อมโยงควรจะทำการศึกษาภาพจิตรกรรมในวัดแหล่งอื่นที่มีอายุหรือการสร้างในสมัยเดียวกันเพื่อเปรียบเทียบ รูปแบบ แนวคิด วิธีการนำเสนอเพื่อดูความสัมพันธ์หรือความแตกต่าง หรือหากต้องการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ ควรทำการศึกษาผลงานจิตรกรรมฝาผนังภายในจังหวัดสิงห์บุรีที่มีคุณค่าและกำลังจะสูญหายไป จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและท้องถิ่นในการปลูกจิตสำนึกในการหวงแหนทรัพยากรอันทรงคุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรมสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา พิณศรี. (2540). การวิเคราะห์อิทธิพลศิลปะและวัฒนธรรมตะวันตกที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : กรณีศึกษาเฉพาะจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดโพธิ์นิมิตสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จิตรกรรมไทย. (2563). : <http://www.wikipedia.org/wiki>. (วันที่ค้นข้อมูล : 10 มีนาคม 2563).
- พระครูโสภิต บุญญาคม. เจ้าอาวาสวัดม่วง. สัมภาษณ์. 28 มีนาคม 2563.
- มนัสवास กลวงศ์. (2539). ภาพสะท้อนสังคมไทยสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กรณีศึกษาภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดมณีฆาภิมาวาส จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒวัดม่วง. (2563). http://www.singburi.go.th/_2017/travel/detail/41. (วันที่ค้นข้อมูล : 10 มีนาคม 2563).
- วีไลรัตน์ ยั่งรอด. (2540). การศึกษาภาพภูมิจักรวาลจากภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัย รัตนโกสินทร์ตอนต้น ในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.